

ΑΝΩΤΑΤΗ ΣΧΟΛΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας

Ενότητα 1.1: Ηλιακή Γεωμετρία & Ηλιακή
Ακτινοβολία

Δρ. Γεώργιος Μητσόπουλος

Γιατί είναι απαραίτητη η Ηλιακή Γεωμετρία

- ▶ Η ηλιακή γεωμετρία καθορίζει:
  - ▶ τη γωνία πρόσπτωσης της ακτινοβολίας στους συλλέκτες,
  - ▶ το ποσοστό εκμετάλλευσης της ηλιακής ενέργειας,
  - ▶ τη θερμική απόδοση του συστήματος.
- ▶ Κάθε λάθος στον προσανατολισμό ή στην κλίση οδηγεί σε:
  - ▶ άμεσα ενεργειακές απώλειες,
  - ▶ οικονομική υποβάθμιση του έργου.
- ▶ Η μελέτη ηλιακής γεωμετρίας είναι **απολύτως απαραίτητη** πριν από:
  - ▶ διαστασιολόγηση συλλεκτών,
  - ▶ επιλογή επιφάνειας,
  - ▶ υπολογισμό ετήσιας παραγωγής.

Γεωγραφικό Πλάτος φ (Latitude)

- ▶ Το γεωγραφικό πλάτος φ είναι η γωνία: μεταξύ του ισημερινού και της κάθετης στο σημείο εγκατάστασης.
- ▶ Παίρνει τιμές:
  - ▶ 0° στον Ισημερινό
  - ▶ 90° στον Βόρειο Πόλο
- ▶ Για την Ελλάδα:
  - ▶ Αθήνα: $\varphi \approx 37.98^\circ$
  - ▶ Θεσσαλονίκη: $\varphi \approx 40.64^\circ$
- ▶ Το φ επηρεάζει:
  - ▶ το ύψος του ήλιου στον ουρανό,
  - ▶ τη μέγιστη απόδοση των ηλιακών συλλεκτών.

Ηλιακή Απόκλιση δ (Solar Declination)

- ▶ Η ηλιακή απόκλιση δ είναι:

η γωνία μεταξύ των ακτίνων του ήλιου και του επιπέδου του ισημερινού.

- ▶ Μεταβάλλεται μέσα στο έτος λόγω της κλίσης του άξονα της Γης.
- ▶ **Μαθηματικός ορισμός:**

$$\delta = 23.45^\circ \cdot \sin\left(\frac{360^\circ}{365}(284 + n)\right)$$

Όπου:

- ▶ n = αριθμός ημέρας του έτους (1 έως 365)
- ▶ μέγιστο: $+23.45^\circ$ (21 Ιουνίου)
- ▶ ελάχιστο: -23.45° (21 Δεκεμβρίου)

Φυσική σημασία:

- ▶ Καθορίζει τη διάρκεια της ημέρας,
- ▶ Καθορίζει την ένταση της ακτινοβολίας.

Ωριαία Γωνία ω (Hour Angle)

Η ωριαία γωνία ω εκφράζει:

τη φαινομενική περιστροφή του ήλιου γύρω από τη Γη.

Ορισμός:

- ▶ $\omega = 0^\circ$ στο ηλιακό μεσημέρι
- ▶ κάθε ώρα $\Rightarrow$ μεταβολή 15°

Μαθηματικά:

$$\omega = 15^\circ \cdot (t_{solar} - 12)$$

Όπου:

- ▶ t_{solar} =ηλιακή ώρα σε ώρες

Παράδειγμα:

- ▶ 10:00 $\rightarrow \omega = -30^\circ$
- ▶ 14:00 $\rightarrow \omega = +30^\circ$

Γωνία Πρόσπτωσης θ (Incidence Angle)

Η γωνία πρόσπτωσης θ είναι:

η γωνία μεταξύ της κάθετης στο συλλέκτη και της ηλιακής ακτίνας.

Είναι η σημαντικότερη γωνία για την απόδοση.

Γενική σχέση (για νότιο προσανατολισμό):

$$\cos\theta = \sin\delta \sin(\phi - \beta) + \cos\delta \cos(\phi - \beta) \cos\omega$$

Όπου:

- ▶ ϕ = γεωγραφικό πλάτος
- ▶ β = κλίση συλλέκτη
- ▶ δ = απόκλιση
- ▶ ω = ωριαία γωνία

Όσο μικρότερη η θ , τόσο μεγαλύτερη η απορροφούμενη ακτινοβολία.

Κλίση Συλλέκτη Β (Tilt Angle)

Η κλίση Β είναι:

η γωνία μεταξύ του συλλέκτη και του οριζόντιου επιπέδου.

Τυπικές επιλογές:

- ▶ Για ετήσια βέλτιστη απόδοση:

$$\beta \approx \phi$$

- ▶ Για χειμερινή βελτιστοποίηση:

$$\beta \approx \phi + 10^\circ$$

- ▶ Για θερινή βελτιστοποίηση:

$$\beta \approx \phi - 10^\circ$$

Για Αθήνα:

- ▶ $\Phi = 38^\circ$
- ▶ Ετήσια: $\beta \approx 38^\circ$
- ▶ Χειμώνας: $\beta \approx 48^\circ$

Αζιμούθιο Συλλέκτη γ (Surface Azimuth)

Το αζιμούθιο γ είναι:

η απόκλιση του συλλέκτη από τον ακριβή Νότο.

- ▶ Νότιος προσανατολισμός $\rightarrow \gamma = 0^\circ$
- ▶ Δυτικός $\rightarrow \gamma < 0^\circ$
- ▶ Ανατολικός $\rightarrow \gamma > 0^\circ$

Αποκλίσεις:

- ▶ έως $\pm 10^\circ$ $\rightarrow$ αμελητέες απώλειες
- ▶ $\pm 30^\circ$ $\rightarrow$ απώλειες 5-10%
- ▶ $\pm 60^\circ$ $\rightarrow$ απώλειες $> 20\%$

Εξωατμοσφαιρική Ακτινοβολία I_0

Η I_0 είναι:

η ηλιακή ακτινοβολία πριν εισέλθει στην ατμόσφαιρα.

Ωριαία εξίσωση:

$$I_0 = I_{sc} \left[1 + 0.033 \cos \left(\frac{360n}{365} \right) \right] (\cos \phi \cos \delta \cos \omega + \sin \phi \sin \delta)$$

Όπου:

- ▶ $I_{sc} = 1367 \text{ W/m}^2$ (ηλιακή σταθερά)
- ▶ n = ημέρα έτους

Χρησιμοποιείται για:

- ▶ υπολογισμό H_0
- ▶ προσδιορισμό συντελεστή αιθριότητας.

Ημερήσια Εξωατμοσφαιρική Ενέργεια H_0

Η H_0 είναι:

η ολοκληρωμένη I_0 για όλη τη διάρκεια της ημέρας.

$$H_0 = \frac{24}{\pi} I_{sc} \left[1 + 0.033 \cos \left(\frac{360n}{365} \right) \right] (\cos \phi \cos \delta \sin \omega_s + \omega_s \sin \phi \sin \delta)$$

Όπου:

► ω_s =γωνία δύσης του ήλιου

Η H_0 αποτελεί τη βάση όλων των υπολογισμών ακτινοβολίας.

Δείκτης Αιθριότητας k_t (Clearness Index)

Ο δείκτης αιθριότητας k_T ορίζεται ως:

$$k_T = \frac{H}{H_0}$$

Όπου:

- ▶ H : πραγματική ημερήσια ολική ακτινοβολία στο οριζόντιο επίπεδο (Wh/m^2)
- ▶ H_0 : ημερήσια εξωατμοσφαιρική ακτινοβολία (Wh/m^2)

Φυσική σημασία:

- ▶ $k_T \approx 0.2-0.3$:συννεφιά, έντονη σκέδαση
- ▶ $k_T \approx 0.5-0.6$:μέτριες συνθήκες
- ▶ $k_T \approx 0.7-0.8$:καθαρός ουρανός
→ Ο k_T περιγράφει πόσο “καθαρή” είναι η ατμόσφαιρα ως προς τη διέλευση της ακτινοβολίας.

Συνιστώσες Ηλιακής Ακτινοβολίας

Η ολική ακτινοβολία G στο οριζόντιο επίπεδο αποτελείται από:

$$G = G_b + G_d$$

Όπου:

- ▶ G_b : άμεση (beam) ακτινοβολία
- ▶ G_d : διάχυτη (diffuse) ακτινοβολία

Στο κεκλιμένο επίπεδο προστίθεται και η ανακλώμενη:

$$G_T = G_b + G_d + G_\rho$$

Φυσική ερμηνεία:

- ▶ Άμεση → προέρχεται κατευθείαν από τον ήλιο
- ▶ Διάχυτη → έχει σκεδαστεί από την ατμόσφαιρα
- ▶ Ανακλώμενη → προέρχεται από το έδαφος, τοίχους κ.λπ.

Κλασματική Διάκριση Άμεσης & Διάχυτης Ακτινοβολίας

Η διάκριση γίνεται μέσω εμπειρικών μοντέλων (π.χ. Erbs):

$$\frac{H_d}{H} = f(k_T)$$

Όπου:

- ▶ H_d : ημερήσια διάχυτη ακτινοβολία
- ▶ H : ημερήσια ολική
- ▶ k_T : δείκτης αιθριότητας

Σημασία:

- ▶ Σε χαμηλό k_T → κυριαρχεί η διάχυτη
- ▶ Σε υψηλό k_T → κυριαρχεί η άμεση
→ Απαιτείται για ακριβή υπολογισμό του G_T .

Μετατροπή Ακτινοβολίας σε Κεκλιμένο Επίπεδο

Η ολική ακτινοβολία στο κεκλιμένο επίπεδο:

$$G_T = G_b R_b + G_d \frac{1 + \cos \beta}{2} + G_r \frac{1 - \cos \beta}{2}$$

Όπου:

- ▶ R_b : συντελεστής γεωμετρικής μετατροπής της άμεσης
- ▶ β : κλίση συλλέκτη
- ▶ ρ : συντελεστής ανάκλασης εδάφους (0.2-0.3 για αστικό περιβάλλον)

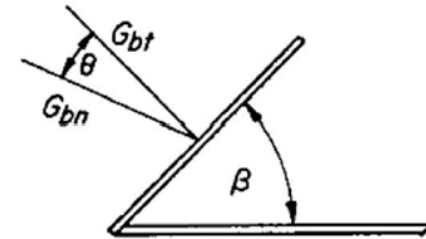
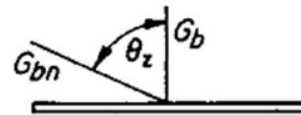
Φυσική ερμηνεία όρων:

- ▶ 1ος όρος → άμεση σε κεκλιμένο
- ▶ 2ος όρος → διάχυτη σε κεκλιμένο
- ▶ 3ος όρος → ανακλώμενη από έδαφος

Συντελεστής R_b : Ορισμός

Ο συντελεστής:

$$R_b = \frac{\cos \theta}{\cos \theta_z}$$

Όπου:

- ▶ θ : γωνία πρόσπτωσης στον συλλέκτη
- ▶ θ_z : ζενίθια γωνία (γωνία ήλιου με την κατακόρυφο)

Φυσική σημασία:

- ▶ Μετράει πόσο ευνοεί η κλίση την άμεση ακτινοβολία
- ▶ Τιμές:
  - ▶ $R_b > 1$ → ο συλλέκτης “βλέπει” καλύτερα τον ήλιο
  - ▶ $R_b < 1$ → δυσμενής προσανατολισμός

R_b για Νότιο Προσανατολισμό

Για συλλέκτη στραμμένο ακριβώς νότια ($\gamma = 0$):

$$R_b = \frac{\sin \delta \sin(\phi - \beta) + \cos \delta \cos(\phi - \beta) \cos \omega}{\sin \phi \sin \delta + \cos \phi \cos \delta \cos \omega}$$

Όπου:

- ▶ ϕ : γεωγραφικό πλάτος
- ▶ β : κλίση
- ▶ δ : απόκλιση
- ▶ ω : ωριαία γωνία

→ Αυτή είναι η βασική εξίσωση σχεδιασμού.

Πώς Μεταβάλλεται το R_b με την Ώρα

- ▶ Πρωί και απόγευμα:

- ▶ $|\omega|$ μεγάλο
- ▶ R_b μικρότερο

- ▶ Μεσημέρι:

- ▶ $\omega \approx 0$
- ▶ R_b μέγιστο

→ Γι' αυτό η μέγιστη θερμική ισχύς εμφανίζεται κοντά στο ηλιακό μεσημέρι.

Τυπικές Τιμές Συντελεστή Ανάκλασης ρ

Επιφάνεια	ρ
Άσφαλτος	0.10
Χώμα	0.15-0.20
Σκυρόδεμα	0.25
Χιόνι	0.70-0.85

Όσο μεγαλύτερο το ρ , τόσο πιο σημαντική η ανακλώμενη συνιστώσα.

Πραγματικές Τιμές Ακτινοβολίας στην Ελλάδα

Μέσες ετήσιες τιμές:

- ▶ Αθήνα: 1600-1700 kWh/m²
- ▶ Κρήτη: 1800-1900 kWh/m²
- ▶ Θεσσαλονίκη: 1500-1600 kWh/m²

→ Η Ελλάδα ανήκει στις πιο ηλιοφανεές χώρες της Ευρώπης.

Μεταβατική Διαφάνεια προς Υπολογισμούς

Σε αυτή την ενότητα μάθαμε:

- ▶ Πώς ορίζεται η θέση του ήλιου στον ουρανό
- ▶ Πώς διαχωρίζεται η ακτινοβολία
- ▶ Πώς μεταφέρεται από οριζόντιο σε κεκλιμένο επίπεδο
- ▶ Πώς υπολογίζεται η πραγματική διαθέσιμη ακτινοβολία στον συλλέκτη

Παράδειγμα Υπολογισμού για Αθήνα

Δεδομένα:

- ▶ Τοποθεσία: Αθήνα $\rightarrow \phi = 38^\circ$
- ▶ Ημέρα: 21 Μαρτίου $\rightarrow n = 80 \Rightarrow \delta \approx 0^\circ$
- ▶ Ώρα: 12:00 $\rightarrow \omega = 0^\circ$
- ▶ Κλίση συλλέκτη: $\beta = 35^\circ$
- ▶ Προσανατολισμός: Νότιος $\rightarrow \gamma = 0^\circ$
- ▶ Οριζόντια ωριαία ακτινοβολία:
  - ▶ $G = 700 \text{ W/m}^2$
  - ▶ $G_d = 150 \text{ W/m}^2$
- ▶ Στόχος:
  - ✓ Υπολογισμός G_T στο κεκλιμένο επίπεδο.

Βήμα 1: Υπολογισμός R_b

- ▶ Γενικός τύπος για νότιο συλλέκτη:

$$R_b = \frac{\sin \delta \sin(\phi - \beta) + \cos \delta \cos(\phi - \beta) \cos \omega}{\sin \phi \sin \delta + \cos \phi \cos \delta \cos \omega}$$

- ▶ Αντικατάσταση:

- ▶ $\delta = 0^\circ \rightarrow \sin \delta = 0, \cos \delta = 1$

- ▶ $\phi = 38^\circ, \beta = 35^\circ \rightarrow \phi - \beta = 3^\circ$

- ▶ $\omega = 0^\circ$

$$R_b = \frac{\cos(3^\circ)}{\cos(38^\circ)} = \frac{0.9986}{0.7880} = 1.267$$

Βήμα 2: Διαχωρισμός G σε G_b και G_d

Από δεδομένα:

$$G = G_b + G_d \Rightarrow G_b = G - G_d$$
$$G_b = 700 - 150 = 550 \text{ W/m}^2$$

Βήμα 3: Ολική Ακτινοβολία σε Κεκλιμένο Επίπεδο

Τύπος:

$$G_T = G_b R_b + G_d \frac{1 + \cos \beta}{2} + G\rho \frac{1 - \cos \beta}{2}$$

Αντικατάσταση:

► $\rho = 0.2$

► $\cos 35^\circ = 0.819$

1ος όρος:

$$550 \cdot 1.267 = 697 \text{ W/m}^2$$

2ος όρος:

$$150 \cdot \frac{1 + 0.819}{2} = 150 \cdot 0.9095 = 136.4$$

3ος όρος:

$$700 \cdot 0.2 \cdot \frac{1 - 0.819}{2} = 12.6$$

Τελικό Αποτέλεσμα για G_T

$$G_T = 697 + 136.4 + 12.6 = 846 \text{ W/m}^2$$

Άρα ο συλλέκτης “βλέπει”:

$$G_T \approx 846 \text{ W/m}^2$$

→ Χωρίς σωστή κλίση θα είχαμε μόνο 700 W/m^2 .

Ενεργειακή Ερμηνεία του R_b

- ▶ $R_b = 1.267 \rightarrow$ ενίσχυση της άμεσης ακτινοβολίας
- ▶ Αν είχα $\beta \neq$ σωστή:
  - ▶ μικρότερο R_b
  - ▶ μικρότερη παραγόμενη θερμότητα
  - ▶ ανάγκη για περισσότερους συλλέκτες

Απώλειες από Λανθασμένη Κλίση

Τυπικά σφάλματα:

- ▶ $|\beta - \phi| > 20^\circ \rightarrow$ απώλεια 10-20%
- ▶ Οριζόντια τοποθέτηση χειμώνα $\rightarrow$ απώλεια έως 35%

Σκιάσεις: Φυσική Ερμηνεία

Σκίαση σημαίνει:

- ▶ μερική ή ολική αποκοπή της άμεσης ακτινοβολίας
- ▶ δραστική μείωση του G_b
- ▶ σε θερμικά συστήματα:
  - ▶ πτώση θερμοκρασίας
  - ▶ αυξημένη λειτουργία του βοηθητικού καυσίμου

Συνθήκη Μη Σκίασης μεταξύ Σειρών Συλλεκτών

Γεωμετρική σχέση:

$$d \geq \frac{h}{\tan(\alpha_{min})}$$

Όπου:

- ▶ d : απόσταση μεταξύ σειρών
- ▶ h : ύψος συλλέκτη
- ▶ α_{min} : ελάχιστο ύψος ήλιου (χειμερινό μεσημέρι)

Για Αθήνα:

$$\alpha_{min} = 90^\circ - (\phi + 23.45^\circ) = 90^\circ - 61.45^\circ = 28.55^\circ$$

Παράδειγμα Σκίασης

Αν:

$$h = 1.2 \text{ m}$$
$$d \geq \frac{1.2}{0.545} = 2.2 \text{ m}$$

Άρα κάτω από 2.2 m υπάρχει σκίαση τον χειμώνα.

Άσκηση

Σε κτίριο στην Αθήνα:

- ▶ $\phi = 38^\circ$
- ▶ $\beta = 40^\circ$
- ▶ $\rho = 0.2$
- ▶ $G = 650 \text{ W/m}^2$
- ▶ $G_d = 180 \text{ W/m}^2$
- ▶ Ώρα: 13:00 $\rightarrow \omega = +15^\circ$
- ▶ $\delta = 10^\circ$

Ζητούνται:

- ▶ Υπολογισμός R_b
- ▶ Υπολογισμός G_T
- ▶ Σχολιασμός προσανατολισμού

Λύση Βήμα 1: R_b

$$R_b = \frac{\sin \delta \sin(\phi - \beta) + \cos \delta \cos(\phi - \beta) \cos \omega}{\sin \phi \sin \delta + \cos \phi \cos \delta \cos \omega}$$

Αντικατάσταση:

- ▶ $\phi - \beta = -2^\circ$
- ▶ $\omega = 15^\circ$
- ▶ $\delta = 10^\circ$

$$R_b = 1.11$$

Λύση Βήμα 2&3

Υπολογισμός G_b

$$G_b = G - G_d = 650 - 180 = 470 \text{ W/m}^2$$

Υπολογισμός G_T

$$G_T = 470 \cdot 1.11 + 180 \cdot \frac{1 + \cos 40^\circ}{2} + 650 \cdot 0.2 \cdot \frac{1 - \cos 40^\circ}{2}$$

$$G_T = 522 + 160 + 25 \Rightarrow \boxed{707 \text{ W/m}^2}$$

Τελικό Συμπέρασμα Άσκησης

- ▶ Ο συλλέκτης δέχεται:

$$G_T > G \Rightarrow \text{ενεργειακό κέρδος}$$

- ▶ Ο προσανατολισμός είναι:

- ✓ θερμικά αποδεκτός
- ✓ όχι ιδανικός για μέγιστο χειμερινό φορτίο